

İçindekiler

YAZARIN NOTU • 9

OYUNDAKİ KARAKTERLER • 11

KRONOLOJİ • 14

GİRİŞ: SARAYBOSNA, 28 HAZİRAN 1914, PAZAR • 15

I. TEPKİLER • 29

1. Viyana: Acıyı Paylaşma Değil, Öfke • 31
2. St. Petersburg: Taviz Yok • 48
3. Paris ve Londra: Hoş Karşılınmayan Sekte • 59
4. Berlin: Acıyı Paylaşma ve Sabırsızlık • 70

II. GERİ SAYIM • 77

5. Kont Hoyos'un Gizli Görevle Berlin'e Gidişi • 79
5-6 Temmuz, Pazar-Pazartesi
6. Viyana'daki Savaş Konseyi (I) • 91
7 Temmuz Salı
7. Telsiz Suskun • 97
8-17 Temmuz
8. Sazonov Devrede • 106
18 Temmuz Cumartesi
9. Viyana'daki Savaş Konseyi (II) • 114
19 Temmuz Pazar
10. Poincaré Çarla Görüşüyor • 120
20 Temmuz Pazartesi
11. Sazonov'un Tehdidi • 125
21 Temmuz Salı
12. Şampanya Zirvesi • 130
22-23 Temmuz, Çarşamba-Perşembe
13. Karşı Ültimatom ve Ültimatom • 136
23 Temmuz Perşembe
14. Sazonov Bastırıyor • 143
24 Temmuz Cuma

15. Rusya, Fransa ve Sırbistan Diretiyor • 154
25 Temmuz Cumartesi
16. Rusya Savaşa Hazırlanıyor • 166
26 Temmuz Pazar
17. Kayzer Dönüyor • 178
27 Temmuz Pazartesi
18. “Başıma Bayağı Bir Dert Açtın” • 192
28 Temmuz Salı
19. “Korkunç Bir Kıyımın Sorumlusu Olmayacağım!” • 206
29 Temmuz Çarşamba
20. Bu Düpedüz Kıyım • 224
30 Temmuz Perşembe
21. Son Şans Salonu • 241
31 Temmuz Cuma
22. “Şimdi Dilediğinizi Yapabilirsiniz” • 257
1 Ağustos Cumartesi
23. Britanya Tehlikenin Farkına Varıyor • 274
2 Ağustos Pazar
24. Sir Edward Grey’in Beklediği An • 284
3 Ağustos Pazartesi
25. Dünya Savaşı: Artık Dönüşü Yok • 291
4 Ağustos Salı
- SONSÖZ: SORUMLULUK SORUNU • 297
- KAYNAKÇA • 314
Sıkça Alıntılanan Kaynaklar • 317
Diğer Alıntılanan Eserler • 320
- DİZİN • 323

YAZARIN NOTU

Temsilcim Andrew Lownie'ye bu projeyi üstlendiği ve önerileriyle geliştirdiği için teşekkür etmek isterim. Basic Books'tan Lara Heimert'e bu kitaba inandığı ve Roger Labrie ile Beth Wright'a düzyazımı netleştirdikleri için aynı şekilde şükran borçluyum. İnsanın bir konuya dönük şevkini paylaşan editörler bulması her zaman bir keyif kaynağıdır. Onlar olmadan hikâyemi anlatamayacağım arşiv uzmanlarına da şükran borcum var. Almanya, Avusturya, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanlığı arşivlerinde birçok mutlu ay geçirdim. Herkese teker teker teşekkür etmek imkânsız olsa da her ikisi de benim adıma harika işler çıkaran Viyana'daki Haus-, Hof- und Staatsarchiv'den Joachim Tepperberg'i ve Berlin'deki Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes'ten Mareike Fossenbergi özellikle anmak isterim.

İkincil eserlerden ilham aldım. Başka birçok tarihçi (özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın ulusal hikâyemiz açısından Avrupalı tarihçiler için olduğu kadar temel önem taşımadığı Amerikalı tarihçiler) gibi, ben de konuya Barbara Tuchman'ın *Ağustos Topları* (1962) kitabını yutarcasına okuduğumda gönlümü kaptırdım. Bende eski ve yırtık pırtık karton kapaklı baskı hâlâ duruyor ve kapak fiyatı (75 sent) bana başka bir dönemden kaldığını hatırlatıyor. Vardığı sonuçların tamamı zamanın sınamasına dayanmamış olsa bile, Tuchman'ın kusursuzca işlenmiş karakter tasvirleri ve eşsiz sahnelemeleri kitabının tarih tutkunları arasında her zaman bir okur kitlesi bulmasını sağlar. Amaçlarım açısından *Ağustos Topları*'nin en güzel tarafı, Temmuz krizini bir yana bırakıp anlatıyı 1 Ağustos'tan başlatmasıdır.

Temmuz 1914 krizi üzerine tarih literatürü geniş olmakla birlikte, ondan kaynaklanan Birinci Dünya Savaşı üzerine yazılanlar kadar değildir. Temmuz krizi üzerinde durmuş herkes, hemen her akademik tartışma hususunda Sidney Fay, Bernadotte Schmitt ya da Luigi Albertini'nin oraya önce vardığını fark eder. Albertini'nin üç ciltlik tarih kitabıyla yakın bir ilişki kurmadan Temmuz 1914 üzerine yazmak imkânsızdır. Bu saptama savaştan sonra büyük devletlerce derlenen geniş belge koleksiyonları için de geçerlidir. Çatlaklardan tek tük belgelerin çıkıvermesine ve (biraz pay sahibi olduğumu ileri sürebileceğim şekilde) 1991'de açılan eski Sovyet ya da Doğu Bloku arşivlerinden ifşaların hâlâ ortaya serilmesine karşın, Temmuz krizi üzerine temel belgeler 1930'lardan beri çoğunlukla değişmemiş haldedir. Albertini'ninki gibi, hemen bütün tarihçilerinki gibi, benim anlatım da esasen bu geniş belge koleksi-

yonlarına dayanmaktadır. Onların editörlerine, özellikle de sadece en kilit telgrafların tam metinlerini değil, aynı zamanda kenar notlarını gönderilme, çözüme ve hatta şansölye ya da kayzer tarafından okunma açısından da en ince ayrıntısına kadar veren meşhur Kautsky-Montgelas-Schücker Alman belgeleri dizisinin ardındaki kişilere minnettarım.

Yorumumu başkalarına ait yorumların süzgecinden geçirmek yerine, kaynaklara doğrudan bakmak her zaman tercihim olmuştur. Bu sebeple kaynakçada adı geçen tarihçilere borcumu kabul etmekle birlikte, ana metinde akademik görüş ayrılıklarından kaçınarak kendi anlatımımı olabildiğince temiz tuttum. Daha kapsamlı okumayı isteyenler kaynakçaya başvurabilirler; kaynaklara ve tartışmanın ince noktalarına meraklı olanlar bunları dipnotlarda bulacaklardır.

Okurlar için 1914 dönemi diplomasi terminolojisi konusunda bir not sunabilirim.

“Pevçevski [Şarkıcılar] Köprüsü” Çarlık Rusyası Dışişleri Bakanlığı için kullanılan kısaltmadır. “Whitehall” İngiliz Dışişleri Bakanlığı (ve/veya hükümeti), “Wilhelmstrasse” Alman Dışişleri Bakanlığı (ve/veya Şansölyeliği), “Ballhausplatz” (ya da “Ballplatz”) Avusturya-Macaristan hükümeti ve “Quai d’Orsay” Fransız Dışişleri Bakanlığına denk gelir.

UYUNDAKİ KARAKTERLER

ALMANYA

Below-Selaske, Klaus von. Brüksel'deki Alman ortaelçisi, 1913-1914.

Bethmann Hollweg, Theobald von. Almanya İmparatorluğu şansölyesi, 1909-1917.

Bülow, Bernhard von, Prens. Almanya İmparatorluğu şansölyesi, 1900-1909.

Chelius, Oskar von, General. St. Petersburg'daki Alman askerî ataşesi ve Çar II. Nikolay'ın yaveri, 1914.

Falkenhayn, Erich von. Prusya savaş bakanı, 1913-1915.

Griesinger, Julius Adolph, Baron. Belgrad'daki Alman ortaelçisi, 1911-1914.

Jagow, Gottlieb von. Devlet bakanı of Almanya İmparatorluğu, 1913-1916.

Lichnowsky, Prens Karl Max von. Almanya'nın Britanya büyükelçisi, 1912-1914.

Moltke "the Younger," Helmuth von. Alman genelkurmay başkanı, 1906-1914.

Müller, Georg Alexander von, Amiral. Alman donanma kurulu başkanı, 1906-1918.

Plessen, Hans G. H. von, General, Kayzer II. Wilhelm'in emir subayı.

Pourtalès, Friedrich. Almanya'nın Rusya büyükelçisi, 1907-1914.

Riezler, Kurt. Şansölye Bethmann Hollweg'in özel sekreteri, 1909-1914.

Schlieffen, Alfred von, Kont, Feldmareşal. Alman genelkurmay başkanı, 1891-1906.

Schoen, Wilhelm von, Baron. Almanya'nın Fransa büyükelçisi, 1910-1914.

Stumm, Wilhelm von. Alman Dışişleri Bakanlığı siyasal direktörü, 1911-1916.

Tirpitz, Alfred von. Almanya İmparatorluğu Donanma Dairesi'nden sorumlu devlet bakanı, 1897-1916.

Tschirschky, Heinrich von, Kont. Almanya'nın Avusturya-Macaristan büyükelçisi, 1907-1914.

Wilhelm II. Almanya imparatoru ("Kayzer"), 1888-1918.

Zimmermann, Arthur. Almanya İmparatorluğu müsteşarı, 1911-1916.

AVUSTURYA-MACARİSTAN

Berchtold, Leopold von, Kont. Avusturya-Macaristan dışişleri bakanı, 1912-1915.

Bienerth, Karl von, Kont, Yarbay. Berlin'deki Avusturya askerî ataşesi, 1910-1914.

Biliński, Leon von. Bosna-Hersek'ten sorumlu Avusturya bakanı ve ortak imparatorluk maliye bakanı.

Conrad von Hötendorf, Franz. Avusturya-Macaristan'ın genelkurmay başkanı, 1912-1916.

Czernin, Otto. St. Petersburg'daki Avusturya elçilik kâtibi ve Kont Friedrich Szapáry'nin yokluğunda geçici büyükelçi.

Franz Ferdinand, Arşidük. Avusturya-Macaristan'ın Habsburg tahtının vârisi.

Franz Josef I. Avusturya imparatoru ve Macaristan kralı, 1848-1916.

Friedrich, Arşidük, Teschen Dükü. Ortak İmparatorluk Ordusu'nun Temmuz 1914'te atanan başkomutanı.

Giesl von Gieslingen, Baron. Sırbistan'daki Avusturya ortaelçisi, 1913-1914.

Hoyos, Alexander, Kont. Berchtold'un sekreteri ve Berlin özel elçisi, Temmuz 1914.

Krobatin, Aleksandr, General. Ortak imparatorluk savaş bakanı.
Mensdorff, Albert, Kont. Avusturya-Macaristan'ın İngiltere büyükelçisi, 1904-1914.
Potiorek, Oskar. Bosna-Hersek'in Avusturyalı askerî valisi.
Ritter von Storck, Wilhelm. Belgrad'daki Avusturya maslahatgüzarı.
Stürgkh, Karl, Kont. Avusturya başbakanı.
Szapáry, Friedrich, Kont. Avusturya-Macaristan'ın Rusya büyükelçisi, 1913-1914.
Szögyény, Ladislaus, Kont. Avusturya-Macaristan'ın Almanya büyükelçisi, 1892-1914.
Tisza, Stefan, Kont. Macaristan başbakanı, 1903-1905, 1913-1917.

BELÇİKA

Albert I. Belçika kralı, 1909-1934.

BÜYÜK BRİTANYA

Asquith, Herbert Henry. Liberal İngiliz başbakanı, 1908-1916.
Bertie, Sir Francis. Britanya'nın Fransa büyükelçisi, 1905-1918.
Buchanan, Sir George. Britanya'nın Rusya büyükelçisi, 1910-1918.
Churchill, Winston. Britanya'nın deniz bakanı, 1911-1915.
Crackanthorpe, Dayrell. Belgrad'daki İngiliz maslahatgüzarı, 1912-1915.
Crowe, Sir Eyre. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda başkâtip.
De Bunsen, Sir Maurice. Britanya'nın Avusturya büyükelçisi, 1913-1914.
George V. İngiltere kralı, 1910-1936.
Goschen, Sir W. Edward. Britanya'nın Almanya büyükelçisi, 1908-1914.
Grey, Sir Edward. Britanya dışişleri bakanı, 1905-1916.
Morley, Lord John. Kraliyet Danışma Meclisi başkanı, 1910-1914.
Nicolson, Sir Arthur. İngiliz Dışişleri Bakanlığı daimi müsteşarı, 1910-1916.
Wilson, Sir Henry, General. İngiliz Savaş Bakanlığı'nda askerî harekâtlar direktörü, 1910-1914.

FRANSA

Barrère, Camille. Fransa'nın İtalya büyükelçisi, 1897-1924.
Bienvenu-Martin, Jean-Baptiste. Temmuz 1914'te Fransa adalet bakanı ve Quai d'Orsay'deki dışişleri direktör vekili.
Boppe, Jules August. Belgrad'daki Fransız ortaelçisi, 1914.
Caillaux, Joseph. Fransa başbakanı (1911-1912) ve maliye bakanı, 1899-1902, 1906-1909, 1913-1914.
Cambon, Jules. Fransa'nın Almanya büyükelçisi, 1907-1914.
Cambon, Paul. Fransa'nın Britanya büyükelçisi, 1898-1920.
Dumaine, Alfred. Fransa'nın Avusturya-Macaristan büyükelçisi, 1912-1914.
Joffre, Joseph. Fransa ordusu genelkurmay başkanı, 1911-1916.
Laguiche, Pierre de, General. St. Petersburg'daki Fransız askerî ataşesi.
Messimy, Adolphe. Fransa'nın savaş bakanı, 1911-1912 ve Haziran-Ağustos 1914.
Paléologue, Maurice. Fransa'nın Rusya büyükelçisi, 1914-1917.
Poincaré, Raymond. Fransa cumhurbaşkanı, 1913-1920.

Robien, Louis de. St. Petersburg'daki Fransız elçilik ataşesi.

Viviani, René. 1914 ve 1915'in çeşitli aşamalarında Fransa başbakan ve dışişleri bakanı; buna her iki görevde bulunduğu Haziran-Temmuz 1914 de dahildir.

RUSYA

Artamonov, Viktor A., General. Belgrad'da Rus askerî ataşesi, 1912-1914.

Bark, Pyotr. Rusya maliye bakanı, 1914-1917.

Benckendorff, Aleksandr K., Kont. Rusya'nın İngiltere büyükelçisi, 1903-1917.

Dobrorolskiy, Sergey, General. Rus ordusunun seferberlik dairesi başkanı, 1914.

Goremikin, İvan L. Rusya Bakanlar Kurulu başkanı, 1914-1916.

Grigoreviç, İvan K., Amiral. Rusya deniz kuvvetleri komutanı, 1911-1916.

Hartwig, Nikolay. Rusya'nın Sırbistan'daki orta elçisi, 1909-1914.

İzvol'ski, Aleksandr. Rusya'nın Fransa büyükelçisi, 1910-1917.

Krivoşeyn, A. V. Rusya tarım bakanı, 1906-1915.

Nikolay II (Romanov). Rusya çarı, 1894-1917.

Nikolay Nikolayeviç (Romanov). Grandük ve Rus Çarlık Ordusu başkomutanı, 1914-1915.

Sazonov, Sergey. Rusya dışişleri bakanı, 1910-1916.

Schilling, Moritz F., Baron. Rusya Dışişleri Bakanlığı personel dairesi başkanı, 1912-1914.

Şebeko, Nikolay. Rusya'nın Avusturya-Macaristan büyükelçisi, 1913-1914.

Stolipin, Pyotr. Rusya Bakanlar Kurulu başkanı, 1906-1911.

Suhomlinov, V. A. Rus genelkurmay başkanı, 1908-1909 ve Rus savaş bakanı, 1909-1915.

Yanuşkeviç, N. N. General, Rus genelkurmay başkanı.

SIRBİSTAN

Čabrinović, Nedjelko. Belgrad'da eğitim görmüş Bosnalı Sırp terörist ve Gavrilo Princip'in suç ortağı.

Ciganović, Milan. Bosna asıllı Sırp; Kara El liderleri ve Belgrad'daki Gavrilo Princip arasındaki irtibat görevlisi. Franz Ferdinand'a suikat tertipleyen teröristlere silah sağladı.

Dimitrijević, Dragutin ("Apis"), Albay. Sırp Askerî İstihbarat Örgütü ve Kara El şefi.

Grabež, Trifko. Belgrad'da eğitim görmüş Bosnalı Sırp terörist ve Gavrilo Princip'in suç ortağı.

Ilić, Danilo. Belgrad'daki suikast tertibinde Sırp rolünü örtbas etmek amacıyla Saraybosna'da yerel teröristleri devşiren kişi.

Paču, Laza, Dr. Sırp maliye bakanı, 1912-1915.

Pašić, Nikola. Sırbistan başbakanı, 1912-1918.

Princip, Gavrilo. Bosnalı Sırp terörist, Belgrad'da eğitim görmüş.

Spalajković, M. Sırbistan'ın Rusya büyükelçisi, 1914.

Tankosić, Vojislav, Binbaşı. Kara El'in kurucularından.

KRONOLOJİ

- 28 Haziran 1914 Saraybosna'da Arşidük Franz Ferdinand'a yönelik suikast.
- 5-6 Temmuz 1914 Kont Hoyos'un gizli görevle Berlin'e gidişi "açık çek" in yolunu açıyor.
- 10 Temmuz 1914 Berlin Sırbistan'a ultimatoma yönündeki Avusturya planlarını ilk kez öğreniyor.
- 14 Temmuz 1914 Tisza, Avusturya'daki "savaş yanlısı kesim" in safına geçiyor.
- 18 Temmuz 1914 Sazonov tatilden dönüyor ve Avusturya'nın ultimatoma planlarını öğreniyor.
- 19 Temmuz 1914 Viyana'daki Bakanlar Kurulu Sırp ultimatoma metnini onaylıyor.
- 20-23 Temmuz 1914 St. Petersburg'da Fransız cumhurbaşkanı zirvesi.
- 21 Temmuz 1914 Sazonov, Berchtold'u tehdit ediyor: "Bir ultimatoma söz edilmemeli."
- 23 Temmuz 1914 Fransa ve Rusya, Viyana'ı bir Sırp ultimatoma yayımlaması için uyarmaya çalışıyor; Viyana yine de Sırbistan'a yönelik ultimatoma yayımlıyor.
- 24-25 Temmuz 1914 Rusya'nın Bakanlar Kurulu "kısmi seferberlik" kararı alıyor, Çar II. Nikolay bunu onaylıyor, Fransız büyükelçisi kararı uygun buluyor.
- 26 Temmuz 1914 Rusya "Savaşa Hazırlık Devresi" ni başlatıyor.
- 28 Temmuz 1914 Avusturya-Macaristan hükümeti Sırbistan'a savaş açıyor.
- 29 Temmuz 1914 Çar II. Nikolay genel seferberlik emrini veriyor, ardından fikrini değiştiriyor.
- 30 Temmuz 1914 Rus genel seferberliği emrediliyor.
- 31 Temmuz 1914 Almanya seferberliğini durdurması için Rusya'ya ultimatoma veriyor.
- 1 Ağustos 1914 Önce Fransa, ardından Almanya genel seferberlik emrini veriyor; Almanya, Rusya'ya savaş açıyor.
- 3 Ağustos 1914 Grey Avam Kamarası'ndaki konuşmasında, Almanya'nın Belçika tarafsızlığını ihlal etmesi halinde savaşa girmeyi savunuyor; Almanya, Fransa'ya savaş açıyor.
- 4 Ağustos 1914 Alman birlikleri Belçika'ya giriyor, Britanya'nın Almanya'ya verdiği ultimatoma süresi Londra zamanıyla akşam on birde doluyor, Britanya ve Almanya savaşta.

GİRİŞ: SARAYBOSNA, 28 HAZİRAN 1914, PAZAR

Arşidük Franz Ferdinand 28 Haziran 1914'ün Pazar sabahı Bosna Oteli'nde kısa bir süre sonra ülkeden ayrılacak olmasının getirdiği bir rahatlama duygusuyla uyandı. Saraybosna'nın [Sarajevo] on kilometre batısına düşen kaplıca kasabası Ilaca'daki [Ilidža] İran halılarıyla, arabesk heykel lambalarla ve Türk palalarıyla süslenmiş otel dairesinin belli bir cafcıflı çekiciliği vardı. Ama üç günlük Doğu-Müslüman zevksizliğine katlanmak bu halis Katolik arşidüke fazla gelmişti. Habsburg tahtının vârisi oraya Perşembe öğle sonrasında varmasının ardından tam iki gün boyunca Avusturya askerî manevralarını izlemişti. Cuma akşamı Saraybosna çarşılarına merasimsiz bir ziyaret olarak tasarlanan alışveriş gezisinde eşi Sophie de ona katılmıştı. Müslüman belediye başkanı Fehim Efendi çeşitli dinlere mensup seçmenlerine bu şanlı konuklara “Slav konukseverliği”ni en güzel şekilde gösterme talimatını vermiş ve onlar da gittikleri her yerde Ferdinand ile Sophie'nin etrafını sararak belediye başkanını hayal kırıklığına uğratmamıştı. Arşidük de kaldığı Ilidža otelinde Cumartesi gecesi “mükellef bir ziyafet” çekip belediye başkanını Bosnalı yetkililerle ve (Katolik, Ortodoks, Müslüman) din önderleriyle birlikte ağırlayarak bu sıkıcı konukseverliğin karşılığını vermişti. Fransız yemeklerinin çoğunlukta olduğu mönüde yöre sakinlerine hürmeten aperatifler arasında Hersek'in Mostar bölgesinden gelme bir beyaz şarap olan *žilavka* da vardı.

Konuklarının nihayet Saraybosna'ya dönmeye başladıkları sırada, Ferdinand'ın “Tanrı'ya şükür, bu Bosna gezisi bitti” dediği duyuldu. Genelkurmay başkanı sıfatıyla askerî tatbikatlara nezaret etmiş olan Franz Conrad von Hötzendorf son kadeh kaldırmaların ardından akşam dokuzda sessizce sıvıştı. Onunla birlikte ayrılmak isteyen Ferdinand tam öyle yapacakken danışmanlarca Pazar programını bozmanın Bosna'daki Avusturya'nın itibarını sarsacağı konusunda uyarıldı. Sonuçta her şey birkaç saatte bitmiş olacaktı. Pazar programından geriye kalan işler sadece belediye binasında gazetecilere poz verme, kısa bir müze ziyareti ve Vali Konağı'nda öğle yemeği idi. Ferdinand giyindikten ve otelin “özel olarak şapele çevrilmiş bir odası”nda erken bir Missa ayinine katıldıktan sonra, çocuklarına “Papi” ile “Mami”nin onları Salı günü görmeyi dört gözle beklediklerini bildiren bir telgraf metnini al-lacele yazdı.¹

1 Nikitsch-Boulles, s. 214.

Ziyaretin o son günü, 28 Haziran, arşidük ve arşidüses çifti için acılı bir anlam taşıyan bir olayın yıldönümüydü. Avusturya tahtının vârisi 1900'ün aynı gününde, amcası İmparator I. Franz Josef tarafından Sophie'yle denk olmayan evliliğinden doğacak çocukları imparatorluk verasetinden mahrum bırakacak bir Feragat Yemini'ni imzalamak zorunda bırakılmıştı. Sophie Chotek pek avamdan sayılmasa da, yüce Habsburglara kıyasla çok silik ve yoksul bir Çek soylu ailesindendi. İzdivacın küçük düşürücü uygunsuzluğunun yanı sıra, Sophie geçmişte Ferdinand'ın evlenmesi beklenen Habsburg arşidüseslerinden Marie Christine'nin nedimesiydi. Hikâyeye göre, Franz Ferdinand bir gün tenis oynamak üzere üstünü değiştirdikten sonra madalyonunu soyunma odasında bırakır. Varsayılan eşinin annesi, kızının bir resmini bulacağı beklentisiyle madalyonu açınca, bunun yerine nedimesinin suretini görür.

Ferdinand aile onuru adına tutkusundan vazgeçmektense, gizli âşığıyla evlenmişti. Habsburgların çoğu bu aşağılanmayı unutmadığı gibi, Sophie'nin unutmamasına da izin vermedi. Ferdinand'ın eşi Hohenberg düşesi mertebesine yükseltilmesine karşın, salona çok daha genç, bekâr arşidüseslerden sonra “tek başına ve refakatçisiz” girmek zorunda tutulduğu, ardından kocasının çok uzağına, masanın en ucuna oturtulduğu imparatorluk ziyafetlerinde sonu gelmez aşağılanmalara maruz bırakıldı. Viyana'daki saraydan uzak olan Ilidža'daki Cumartesi akşam ziyafetinde bile, iki başpiskoposun arasında oturmaya ve kocasının acı çekerek “eş-siz kadeh kaldırışı”na katlanmaya mecbur edildi. (Franz Ferdinand'ın resmî toplantılarda onun adını zikretmesine izin verilmezdi.)²

Bir efsaneye göre Ferdinand'ın Bosna gezisinin bütünü, çoğu Habsburg düşesinin doğal saydığı gösterişli törenlerin sıklıkla keyfini çıkarmasına izin verilmeyen Sophie'ye bir sus payı olarak tasarlanmıştı. Oysa ziyaret belirgin biçimde siyasal amaçlıydı ve arşidükün bir an önce bitmesini istemesi bundandı. Ferdinand ikili monarşinin 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak edişini Güney Slavlarına, özellikle 1914'te 1,9 milyonluk Bosna-Hersek nüfusunun yüzde 40'tan fazlasını oluşturan Ortodoks Sırlara yönelik gereksiz bir kışkırtma sayarak buna hararetle karşı çıkmıştı. (Müslümanlar yüzde 30'u, Katolik Hırvatlar yüzde 20'yi, Yahudiler, Protestanlar ve Çingeneler de çok az bir kesimi oluşturmaktaydı). Arşidükün bir “hırsız, katil ve alçak sürüsü”³ saydığı Sırları umursadığı falan yoktu. Ancak Avusturya'nın Sırp dostu Rusya'yla nazik ilişkilerini korumaya önem vermekte, dolayısıyla şu Bosna meselesinin tamamına hoşnutsuzlukla bakmaktaydı.

2 “Tek başına ve refakatçisiz”: Fay, c. 2, s. 31n39. “eşsiz kadeh kaldırış”: Morton, *Thunder at Twilight*, s. 241.

3 Aktaran Albertini, c. 2, s. 8.

Ferdinand'ın bildiği kadarıyla, ilhak Rus gururunu derinden incitmişti ve bunda Avusturya'nın o zamanki dışişleri bakanı Baron Alois Lexa von Aehrenthal'ın Rus mevkidaşı Aleksandr İzvolski'yi Avusturya'nın Osmanlı Boğazları'na Rus donanmasının erişimini onaylaması karşılığı arsızca bir bedelle ilhakı desteklemesi için kandırdıktan sonra sahte vaadinden caymasının azımsanmayacak payı vardı. İzvolski de sözünden dönerek karşılık vermiş, ancak Mart 1909'da Rusya'yla savaşa tutuşma yönünde örtük bir Alman tehdidiyle geri adım atmak zorunda kalmıştı. Aehrenthal'ın bu Birinci Bosna Krizi'nde İzvolski'yi küçük düşürüşü onu istifa etmek zorunda bırakacak kadar ağırdı. (İzvolski daha sonra Paris'te Rusya'nın Fransa büyükelçisi olarak ortaya çıkacak ve bu görevi sırasında intikamını alacaktı.) Avusturya'nın Sırp nefretine ve Rus kızgınlığına rağmen Bosna-Hersek'i ilhak edişi her an patlayabilecek diplomatik bir saatli bombaydı. Arşidük ancak bunun ziyareti sırasında patlamamasını ümit edebilirdi.

I. Franz Josef 1910'da Bosna-Hersek'te gönülsüz yeni uyruklarının sadakatini kazanmak amacıyla bir monarşi gezisine çıkmıştı, her ne kadar Sırp muhalefetini o kadar incelikli olmayan bir kabulle, öncü ekibi Saraybosna'yı yoğun bir polis varlığıyla sarıp sarmalamayı sağlasa da. Franz Ferdinand daha önce Romanya'ya bir resmî ziyarette benzer biçimde katı bir düzen gördüğünden, 1914'teki gezisi için daha az boğucu bir polis kordonu istemişti. Ayrıca sıkıcı resmî toplantılarda (onunla konuşmasına izin verildiği zamanlarda) moralini yüksek tutan sevgili eşini Bosna'ya getirmesine izin verilmesini de talep etmişti. Yine de güvenlik ciddiye alınarak, planlama işi Genelkurmay Başkanı Conrad'dan, Bosna-Hersek'ten sorumlu bakan Leon von Biliński'den ve eyaletin askerî valisi Oskar Potiorek'ten alınan yardımla bizzat arşidükün askerî personeline yürütüldü. Sırp muarızlarca ortaya atılan iddiaların aksine, Ferdinand'ın gezisine vesile olan XV. ve XVI. kolorduların manevraları Bosna-Sırbistan sınırı boyunca değil, Hersek'in Adriyatik'e bakan güneybatı yöresinde, yani Sırbistan'ın olabildiğince uzağında düzenlendi.

Sırp sınırının yakınında bir kışkırtmadan makul yaklaşımla kaçınmaları bir yana bırakılırsa, ne yazık ki söz konusu kişiler zaten bir dizi uğursuzlukla başlayan geziyi planlamada becerikli değildi. Prag'daki Ringhoffer firmasının sipariş üzerine yaptığı ve Ferdinand'ın genellikle seyahatlerinde kullandığı lüks vagonun bir dingili (Ferdinand ile Sophie'nin Salı günü beklenen dönüşlerine kadar çocuklarını bıraktıkları) Çek-Avusturya sayfiye kasabası Chlumetz bei Wittengau'dan gelirken yerinden çıkmıştı. Bunun üzerine arşidük yerleştirildiği sıradan bir birinci sınıf vagonla ta Viyana'ya kadar gitmiş, orada Trieste'ye uzun yolculuk için yedek bir saltanat vagonuna aktarılmıştı; gelgelelim elektrik lambaları daha istasyondaiken arızalanmıştı. Gezi programını bozmaksızın tesisatı onaracak yeterli zaman olmadığından,